

Svedocio autor Memoranduma SANU

Author: IWPR
ICTY

Okrivljeni Slobodan Milosevic potrosio je dan na ispitivanje svog prvog svedoka, Mihajla Markovica, bivseg potpredsednika Socijalisticke partije (SPS) i autora zloglasnog memoranduma Srpske akademije nauka i umetnosti (SANU). Posto je ovo bio njegov prvi pokusaj direktnog ispitivanja, predsedavajući veća sudija Patrik Robinson iskoristio je priliku da mu objasni funkciju direktnog ispitivanja i nacin na koji bi ono trebalo da bude izvedeno.

“Direktno ispitivanje nije nuzno lakse od unakrsnog ispitivanja. Ono je drugacije. Nije Vam dozvoljeno da pitate pitanja kojima navodite na odgovor. Svedok mora dati iskaz – niste Vi tu da dajete iskaz i niste tu da biste drzali govore. Dokazi moraju biti relevantni, odnosno u vezi sa navodima optuznice...” Pitanje kojim se svedok navodi je ono koje sadrzi odgovor, kao sto je to slucaj u sledeca dva primera:

1) Milosevic: “Kada ste se sreli sa slovenackim intelektualcima, Vi ste bili iznenadjeni njihovom zeljom da se otcepe?” Svedok: “Da...”[svedok je dalje nastavio da obrazlaze] 2) Milosevic: “Mozemo li reci da je deo slovenacke inteligencije 90-tih imao jasnu tendenciju i plan iz 1985. da se Slovenija otcepi?” Svedok: “Bez sumnje. Oni su doneli jasnu odluku da odu...”

Da li zbog nedostatka iskustva ili namerno, Milosevic je retko uspevao da prati instrukcije sudija. Kada je tuzilac Dzeфри Najs prigovorio zbog pitanja kojima se navodi, Markovic je ustvrdio da njega nije moguće navoditi.

Milosevic i ovaj svedok su objasnili pogled na svet srpskih nacionalista, ukljucujuci i istorijski osvrt koji se dotakao cak i dogadja iz sedmog veka. Najvazniji fokus Markovicevog svedocenja bila su dve stvari: Memorandum SANU i Milosevicev govor odrzan na Gazimestanu 1989.godine.

Markovic je svedocio da je politicki i ekonomski haos u Jugoslaviji tokom 80-tih godina uticala na inteligenciju u SANU da napravi temeljno istrazivanje koje je rezultiralo nacrtom memoranduma. Memorandum je bio kritikovan kao deklaracija srpskog nacionalizma koja je izazvala nezadovoljstvo javnosti i postavila scenu za raspad Jugoslavije. Ovim dokumentom tvrdilo se da je Srbija neravnopravna i diskriminisana medju jugoslovenskim republikama, i da Srbi za razliku od ostalih naroda u federaciji nemaju drzavu. Ovaj argument zasnovan je na tumacenju jugoslovenskog Ustava iz 1974.godine koji je Kosovu i Vojvodini (delovima Srbije) dao autonomni status i ista prava koja su imale republike na federalnom nivou. Markovic je objasnio da je to dalo autonomnim pokrajinama moc veta nad bilo kojim srpskim zakonom, dok je efikasno onemogucavalo Srbiji da zastiti gradjane srpske nacionalnosti u pokrajinama.

Najs je citirao nekoliko pasusa iz Memoranduma u kojima se navodilo da je nad srpskim narodom na Kosovu i Metohiji i u Hrvatskoj izvršen genocid. Jedan deo teksta glasi: “Fizicki, politicki, pravni i kulturni genocid nad srpskim narodom na Kosovu i Metohiji gori je istorijski poraz od bilo kog koji smo iskusili u oslobodilackim ratovima koje je Srbija vodila od Prvog srpskog ustanka 1804.godine do ustanka 1941.godine”. Markovic se slozio da je “genocid” prejaka rec, ali je insistirao da je to bio tacan opis situacije na Kosovu gde su Srbi bili proterivani, a njihovi kulturni spomenici unistavani.

Upitan da li je upotrebljeni ton nuzno imao negativne efekte na druge nacionalnosti Markovic se slozio, ali je dodao da je “izrazavao fakticku situaciju”. Najs je nastavio: “Kao intelektualac, da li ste svesni da ukoliko stvorite kulturu u kojoj je jedan segment okarakterisan kao autsajder da ce biti lakse pociniti zlocine protiv autsajdera?” Iritiran, svedok je odgovorio: “Ne. Nemojte drzati predavanja ovde. Oni (kosovski Albanci) nisu

bili autsajderi. Oni su imali više prava nego manjine u drugim zemljama. Oni su želeli da ujedine Kosovo sa Albanijom.”

Prema ovom pogledu na svet, kako ga opisuju Marković (i Milošević), kosovski Albanci nisu imali ista prava kao ostale etničke grupe u bivšoj Jugoslaviji koje nisu imale odvojenu “maticu” kao što je Albanija. Njihova matica trebalo je da se brine o njihovim pravima kao što je Srbija nameravala (kako je navedeno u Ustavu iz 1990.godine) da se brine o pravima srpske dijaspe, naveo je svedok. Marković je ovaj stav izneo u izjavi datoj 6.novembra 1991.godine Bi-Bi-Siju, istakavši da Srbija ne može da prihvati da se nacionalnim manjinama, kao što su Mađari i Albanci, daju ista prava koja je Srbija zahtevala za Srbe u Hrvatskoj.

Marković je memorandum opisao kao istinitu izjavu i negirao da je on imao bilo kakav zapaljivi efekat. Bio je to samo nacrt, rekao je on, koji nije bio zvanično usvojen kada je procureo u štampu 1986.godine. Odgovor je, prema Markoviću, bio izrazito negativan, u čemu je prednjacio tadašnji srpski predsednik i bivši Miloševićev mentor – Ivan Stambolić, i rezultirao je “lovom na vestice” protiv Akademije. U odgovoru na pitanje tuzioca Džefrija Najsa, svedok se složio da je Stambolić na memorandum gledao kao na “in memoriam” za Jugoslaviju. Svedok je insistirao da to nije bila platforma na kojoj je Milošević dosao na vlast.

Marković je izjavio da Milošević 1986.godine nije bio poznat. Bilo kakva kritika sa njegove strane tokom “oluje” koja je sledila je izostala, premda je njegova politička partija započela istragu. Međutim, kada je postao predsednik Srbije Milošević je zaustavio lov na vestice protiv SANU. SPS je takođe odustao od istrage. To je, prema Markoviću, bilo jedino “demokratski”.

Iako je svedok pokušavao da odvoji okrivljenog od bilo kakve veze sa memorandumom, Najs je bio uporan u pominjanju veze: “Da li je posteno reći da je memorandum identifikovao političku strategiju za budućnost i da je u gospodinu Miloševiću našao lidera da ga izvrši i da je gospodin Milošević bio srećan da vlada na osnovu politike postavljane u memorandumu?”

Svedok je naveo da su skoro svi intelektualci prihvatili Miloševićevo predsednikovanje zato što “po prvi put nismo imali političke zatvorenike, ljudi su mogli da pišu šta su hteli...” On je opisao atmosferu budjenja slobode misli i izražavanja. Milošević je postavio Srbiju na put social-demokratija kakve su Švedska i Norveška, rekao je svedok. Jednopartijski sistem je napušten i izbori su se održavali često.

Prema tuziocu u martu 1989.godine Milošević je orkestrirao promene srpskog ustava kojima je ukinut autonomni status Kosova i Vojvodine, što je bilo kršenje saveznog ustava, i time implementirao značajan deo programa proklamovanog u memorandumu i ojačao poziciju Srbije. Marković je insistirao da autonomija nije ukinuta, već su samo elementi suverenosti pokrajina eliminisani da bi dali Srbiji jednak status sa ostalim jugoslovenskim republikama. U svetlu tvrdnje da se Skupština Kosova saglasila sa ustavnim promenama, Najs je svedoka pitao da li se seća tenkova koji su okruživali skupštinu dok je teklo glasanje o ustavnim promenama, Marković je rekao da se ne seća. Kada ga je Najs upitao da objasni zašto bi tenkovi bili neophodni, svedok je uzvratio: “Ako sam rekao da se to nije dogodilo, ne mogu da kažem zašto se dogodilo.”

Govoreći o Miloševićevom govoru na 600-tu godišnjicu bitke na Kosovu, održanom u junu 1989.godine na Gazimestanu na Kosovu, Marković ga je nazvao “veoma mirnim, tolerantnim govorom, koji je čak razočarao neke od prisutnih koji su očekivali od Vas [Miloševića] da napadnete albanski terorizam i [preduzmete] represivne mere”. On je nastavio rekavši da je govor dobro primljen u zapadnim medijima u tom trenutku, iako su ga ti isti mediji deset godina kasnije napali kao poziv na rat. Sudija Bonomi je dobio Miloševićev pristanak da obezbedi isečke iz oba perioda.

Tokom unakrsnog ispitivanja, Najs je istakao da su lokalni mediji reagovali s nespokojsvom u tom trenutku, posebno citirajući dobro poznat pasus: “Šest vekova kasnije (od srpskog poraza na Kosovu Polju), mi smo ponovo u bitkama. To nisu vojne bitke, premda se ni takve stvari ne mogu isključiti...” Marković je

naveo da je taj deo izvucen iz konteksta, da se referira najvise na ekonomske, kulturne i politicke bitke. Medjutim, on je takodje insistirao da drzava ima pravo da se brani oruzjem.

Najs je pitao da li se sledeci pasus odnosi na ustavne promene koje su eliminisale autonomiju provincije: "Slucajem drustvenih okolnosti, ova velika sestogodisnjica dolazi u godini u kojoj je Srbija povratila svoj drzavni, nacionalni i duhovni integritet". Markovic je odgovorio negativno. Milosevic, rekao je on, je govorio o potrebi za jedinstvom posto je nejedinstvo dovelo do poraza na Kosovu Polju. Najs je istakao da Milosevic nije pomenuo Albance u svom govoru i da nijedan od njih nije bio prisutan medju vise od million ljudi koji su se okupili da ga cuju. On je primetio da je Ibrahim Rugova ocenio govor kao srpski sovinizam i kao provakaciju. Svedok nije promenio svoje misljenje, odgovorivsi da Milosevic nije pomenuo Albance jer su ljudi ocekivali od njega da ih kritikuje i da govori o jedinstvu.

Najs je upao u neprilike na pocetku svog unakrsnog ispitivanja kada je pokusao da pokaze Markovicevu pristrasnost protiv Albanaca koristeci tekst koji je sumirao clanak koji je Markovic napisao za casopis Praxis koji je uredjivao od 1981. do 1986.godine. Markovic je kategoricno negirao izvještaje koje sum u se pripisivale. Milosevic je prigovorio da je Najs obavezan da svedoku pokaze clanak u originalu, sa cim se vece slozilo. Kada je Najs naveo da je tuzilastvo pokusava da locira original i da je to bilo moguće da bi ga oni imali za dan svedocenja, sudija Bonomi je odgovorio sa srdzobom: "Jedna mogucnost jeste da ste Vi samo hteli vreme, a da niste imali clanak.... i ti dokazi nemaju nekakvu vrednost". Na kraju unakrsnog ispitivanja, tuzilastvo i dalje nije imalo clanak, izgubivsi time mogucnost da se njegova vrednost iskoristi.

Tuzilac je bio uspesniji u osporavanju Markovicevog izvještaja da su kosovski Albanci proterali 200 hiljada Srba u periodu od 20 godina – od kasnih 60-tih do 90-tih, kako je to navedeno u memorandumu. Navodeci da je zvanicno istrazivanje u Srbiji pokazalo da je 60 hiljada Srba napustilo pokrajinu, 20 hiljada od njih posle 1989.godine, Najs je zamolio svedoka za komentar.. Markovic je dozvolio mogucnost da se brojke mogu osporavati i priznao da bi cifra od 200000 trebalo da bude izmenjena ukoliko dalje istrazivanje otkrije da nije tacna. Kada je Najs postavio pitanje da li e brojke ukljucuju Srbe koji su osiromasenu pokrajinu napustili zbog ekonomskih razloga, Markovic se slozio da se to moglo dogoditi, ali ne u normalnim okolnostima. On je nastavio time sto je naveo da mozda cifra od 200000 predstavlja broj onih koji su otisli dobrovoljno, dok 40000 predstavlja broj proteranih.

Najs je pitao svedoka o njegovim ranije izrecenim tvrdnjama da Srbija, za razliku od Hrvatske, Bosne i Kosova, nikada nije proterala nikoga, radi poredjenja sa tvrdnjama svedoka optuzbe da su bili proterani iz Vojvodine (iz severne Srbije). Markovic je tvrdnje svedoka negirao, dozvolivsi da se to mozda desilo u jednoj oblasti, ali da su to ucinili pojedinci i clanovi Srpske radikalne stranke, a ne drzava. Zacunjujuce, Najs ga nije pitao o proterivanju 800000 Albanaca sa Kosova 1999.godine.

Tuzilac je Markovica takodje suocio sa mapama koje pokazuju uvecanu Srbiju u odnosu na druge republike, cesto nazivanu "Velika Srbija". Ona obuhvata velike delove Hrvatske i Bosne. Markovic je negirao da je ikada postojala drzavna politika koja je za cilj imala Veliku Srbiju. On je tvrdio da mapa ne pokazuje uvecanu Srbiju, vec Jugoslaviju nakon secesije Slovenije i Hrvatske. Pojedinci mozda jesu agitovali za Veliku Srbiju, rekao je Markovic, ali to nikada nije bila drzavna politika. On je ostao na stanovistu da su raspad Jugoslavije i ratove prouzrokovale secesije Hrvatske i Slovenije, koje su, bio je uporan, obe republike planirale godinama.

Markovic se pokazao kao covek uveren u svoje poglede na svet, koje deli i Milosevic. Uzimajuci u obzir da je on primarni creator i propagator tih pogleda, to nije zacudjujuce. Da su oni neprihvatljivi za mnoge u bivsoj Jugoslaviji, posebno nesrbe, cinjenica je koja ukazuje na tesku buducnost za region, kakogod da izgleda za trojicu sudija MKSJ-a koji ce odluciti o Milosevicevoj sudbini.

Location: [Balkans](#)
[Macedonia](#)
[Serbia](#)
[Kosovo](#)

Topic: [War crimes](#)

Focus: [Coalition for International Justice \(CIJ\) Trial Reports Archive \(Bos-Hrv-Srp\)](#)

Source URL: <https://iwpr.net/sr/global-voices/svedocio-autor-memoranduma-sanu-0>